

KURS MARKSIZMA- LENJINIZMA

2014

Šta je marksizam-lenjinizam?

- Karl Marks i Fridrih Engels su u borbi protiv buržoaske ideologije razvili proletersku ideologiju – „**revolucionarnu teoriju radničke klase.**“

- Lenjin je razvio marksizam u eri imperijalizma – predvečerja socijalističke revolucije.
- Marksizam-lenjinizam je nauka internacionalnog radničkog pokreta za njegovo oslobođenje od eksploatacije i ugnjetavanja – primenjena i na današnje uslove.
- Marksizam-lenjinizam je rukovodstvo za akciju.

Ovaj kurs je namenjen kao uvod u teoriju marksizma-lenjinizma i kao pomoć u boljem razumevanju programskih načela Partije rada, koja su nastala kao rezultat primene marksističko-lenjinističke teorije tokom analize konkretne društvene realnosti celokupnog prostora bivše Jugoslavije.

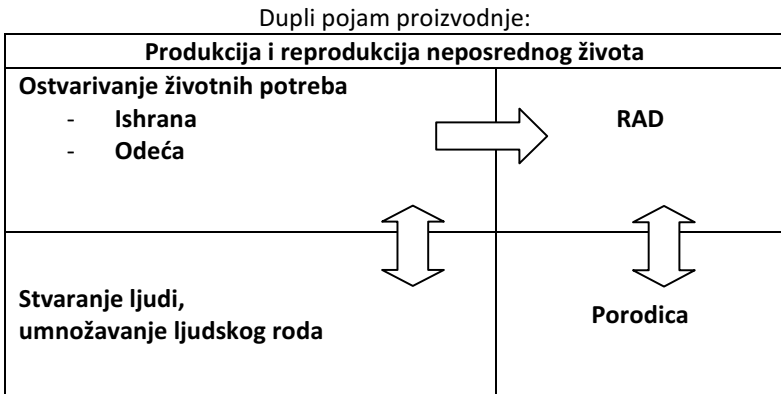
Šta možete da očekujete od osnovnog kursa?

6 lekcija:

- Šta je eksploatacija?
- Pitanje vlasti
- Radnički pokret danas
- Socijalizam – oslobođenje masa od eksploatacije i ugnjetavanja
- Kako ostvariti socijalističku revoluciju
- Revolucionarna organizacija proletarijata -revolucionarni pokret

Lekcija 1:

Šta je eksploatacija?

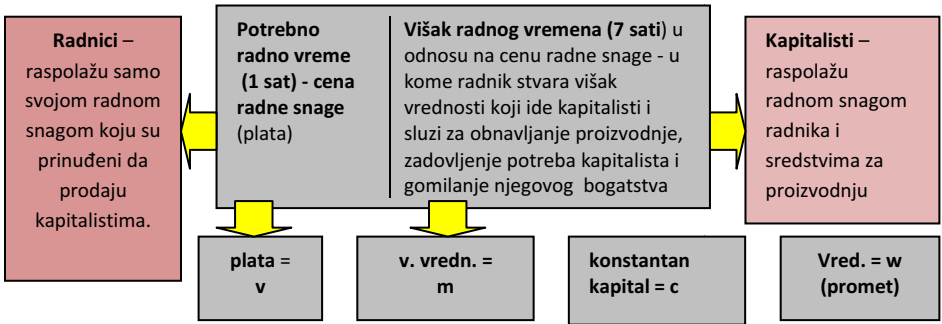
Obe forme, robna proizvodnja i reprodukcija života čine jednu čvrstu, nerazdvojivu celinu. U toj reprodukciji sopstvenog života tokom istorije, najveći broj ljudi je bio prinuđen da radi za drugoga, jer nisu raspolagali svojim sredstva za proizvodnju. Radeći za one koje su posedovali sredstva za proizvodnju, ogromna većina je bila prinuđena da stvara višestruko više nego što je dobijala – radila je za drugoga da bi preživela, a dobijala vrlo malo ili skoro ništa. No, postojanje eksploatacije ne ispoljava se u tome koliko radnik zarađuje, već u tome koliko ko prisvaja proizvode njegovog rada. I eksploatacija će postojati dokle god postoji monopol pojedinca ili jedne klase nad sredstvima za proizvodnju i na uslove za život.

- Tvoja dosadašnja lična iskustva?
- Šta je kapitalistička eksploatacija?

Zakon o porastu vrednosti – osnovna ekonomska zakonitost kapitalizma

Radni dan (8 sati)

Kapitalisti u svojoj žudnji za sve većim profitom stalno žele da povećaju radno vreme radnicima za koje oni stvaraju višak vrednosti, odnosno da stalno obaraju realnu cenu radne snage.

Zakon o porastu vrednosti je osnova klasnih protivrečnosti između radničke klase i klase kapitalista.

Eksploatacija je društveni odnos između...

- ...**kapitalista**, koji kao vlasnici sredstva za proizvodnju, prisvajaju radnu snagu radničke klase radi umnožavanja svoga profita – kroz eksploataciju!
- i **radnika**, koji su primorani da zbog nedostatka sopstvenih sredstava za proizvodnju prodaju svoju radnu snagu kapitalistima i time bivaju eksploatisani.

Kako se skriva eksploatacija od javnosti društva?

- Kapitalisti pokušavaju da sakriju društveni odnos eksploatacije kroz razne elementarne laži, manevrima zabune i lutanja:
 - *socijalna, tržišna privreda* – laž da tržišna privreda može da omogućiti povoljne socijalne uslove i razvoj svim klasama i slojevima društva
 - *pravедna zarada* – demagoška parola da radnik sa platom dobija ono što je stvarno „zaradio“
 - *socijalni dijalog* – reformistička parola o mogućnosti saradnje između neprijateljskih klasa, radničke i kapitalističke, s ciljem odvratanja radničke klase od klasne borbe
 - *tranzicija* – parola neoliberalnih ideologa s ciljem opravdanja neokolonijalnog porobljavanja bivših socijalističkih zemalja, tranzicija se masama nameće kao put ka boljem životu i nužnost bez alternative – iako je ona svuda propala

Eksploatacija nije izuzetak, već suština kapitalizma!

Svetski sistem kapitalističke eksploatacije

- **Eksploatacija radničke klase se vrši kroz najamni rad** – Tako što je radni sat radnika mnogo manje plaćen nego što je njemu potrebno za zadovoljenje osnovnih životnih potreba.
- **Dupla eksploatacija mase radnih žena** – Sa jedne strane manja cena rada za rad ženu, a sa druge strane njena dodatna eksploatacija i neravnopravnost u samoj porodici i društvu.
- **Posebna eksploatacija radne omladine** – Stalna potreba kapitalista da u sistem eksploatacije uključe i omladinu (pa i decu), zbog mogućnosti nametanja niže cene rada i manjih prava u odnosu na odrasle radnike i radnice.

- **Eksploatacija širokih narodnih masa kroz državnu podelu nacionalnog dohotka u korist kapitala i rušenja socijalnih tekovina** – Radnička klasa i široke narodne mase ne mogu se za stalno izboriti za određena socijalna prava u kapitalizmu, dokle god postoji taj sistem, jer on želi da im uskrati svaka prava, čim mu se za to ukaže mogućnost. Primer takozvane privatizacije u bivšim socijalističkim državama, kao i uskraćivanje niza socijalnih prava radnika i širokih masa, koja su već bili stekli, najbolji je dokaz kako funkcioniše globalni sistem eksploatacije u praksi.
- **Siromašenje srednjih slojeva** – Globalni sistem kapitalizma stalno stvara i stalno proletarizuje malograđanske slojeve, siromašeći ih, gurajući ih ka poziciji radničke klase ili lumpenproletarijata. Ovo siromašenje malograđanskih slojeva se povećava sa zaoštavanjem krize u kapitalizmu.
- **Eksploatacija „zemalja u razvoju“** – Eksploatacija neokolonija, zvanično nezavisnih država čiji su privredni mehanizmi zapravo pod kontrolom krupnih inostranih monopola. Bosna, Srbija - primeri takvih neo-kolonija.
- **Uništavanje prirodne sredine** – Ekonomski interes, odnosno trka za profitom u kapitalističkom sistemu proizvodnje, stavljeni su iznad opšteg interesa, iznad interesa celina društva, pa samim tim i zaštititi prirodne okoline.

Osnovna suprotnost u kapitalističkom društvu

- Kapitalistička proizvodnja viška vrednosti čini izvor svih suprotnosti u kapitalističkom društvu. Proizvodnja je društvena – prisvajanje je individualno. Odnosno, pojednostavljeno rečeno – na proizvodu radi mnogo osoba, ali nekolicina prisvaja skoro sve „plodove“ rada ogromne većine.
- “Proces globalizacije ne može da zadovolji osnovne potrebe čovečanstva, niti da reši njegovu osnovnu protivrečnost – suprotnost rada i kapitala. Uz stvaranje novih, postojeće protivrečnosti se još više produbljuju. Bogati su još bogatiji, siromašni su još siromašniji. Interesi parazitske šačice milijardera suprotstavljeni su interesima čitavih naroda.” – **Program Partije rada**

- To je odlučujući razlog za nastajanje ekonomskih kriza u svetskom sistemu kapitalizma.

Šta može radnička klasa da radi protiv eksploatacije?

- Borba protiv eksploatacije u svakoj njenoj formi, borba protiv buržoaske ideologije, koja pokušava eksploataciju da prikrije, opravda, ili se sa njom miri.
- Propagiranje sopstvene proleterske ekonomije u borbi protiv buržoaske ekonomije: **Proizvodnja samo za namirenje materijalnih i kulturnih potreba narodnih masa, umesto interese profitera-kapitalista!**
- ☆ Umesto konzervativne parole: **“pravedna nadnica za jedan pravedni radni dan!”** – potrebno je na barjaku revolucije napisati parolu: **“Dole sa najamnim sistemom!”** (*Karl Marks*)

KLASNOM BORBOM DO POBEDE!

- Zato je neophodno postaviti pitanje političke vlast

Postavljanje pitanja vlasti

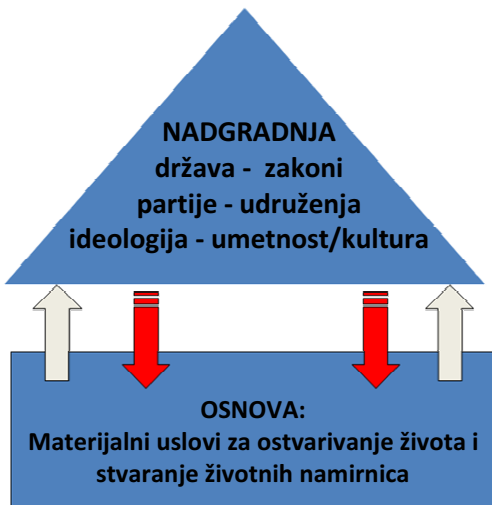
Pitanja:

- Koja su bila najvažnija saznanja i rasprave u prethodnoj lekciji?
- Da li umete da navedete primere eksploatacije koju vrše imperijalističke države nad vašom zemljom?

Podsetnik:

- Eksploatacija nije moralni prestup pojedinaca, ona je društveni odnos **izrabljivanja čoveka od strane čoveka**. Time ona čini osnovni karakter klasnog društva.
- Suštinu kapitalističke eksploatacije sačinjava naplatni rad. Elementarni **zakon o porastu vrednosti**, to je osnovni ekonomski zakon kapitalističke proizvodnje.
- U kapitalizmu je za proletere nemoguće ostvariti “pravednu nadnicu” – ceo sistem najamnog rada **mora biti srušen!**
- Sistem kapitalističke eksploatacije obuhvata celokupno društvo. On je izvor osnovne suprotnosti kapitalizma, suprotnosti između **društvene proizvodnje i privatno-kapitalističkog prisvajanja**.
- Radnička klasa mora **razviti svoju, proletersku ekonomiju** i s njom poraziti trulu buržoasku ekonomiju. Ona mora suzbijati svaku misao, koja izrabljavanje čoveka od strane čoveka sakriva ili pravda.

Društvena struktura

☆ „Način proizvodnje materijalnog života uslovljava proces socijalnog, političkog i duhovnog života uopšte. Ne određuje svest ljudi njihovo biće, već obrnuto, njihovo društveno biće određuje njihovu svest.“ – (Karl Maks)

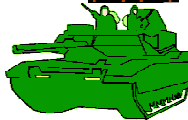
Ko vlada u kapitalizmu?

Kakvo je vaše mišljenje?

- Na vrhu vladajućeg sistema stoji buržoazija. Vodeći ljudi najvećih holdinga i banaka, vlasnici kapitala, glave imućnih porodica, vrh verskih institucija, vlasnici ogromnih preduzeća i njihovi menadžeri...
- Oni drže sve konce ekonomske i političke vlasti u svojim rukama.

Koji su državni organi?

- Vlada
- Parlament
- Vladine službe/ustanove
- Pravni sistem
- Policija/vojska
- Prosveta
- Socijalni sistem
- Zdravstvo...

Šta treba znati o državi:

- Kapital je stavio državni aparat potpuno pod svoju kontrolu, i njegovi organi su se u potpunosti spojili sa organima države. On je izgradio svoju vladavinu nad celokupnim društvom.
- Svaka država nužno predstavlja vlast jedne društvene klase nad drugom – svaka država je klasna diktatura, svaka država je vid klasne dominacije. Na prostoru Balkana se nalaze sitne buržoaske države, na vlasti u svakoj pojedinačno se nalazi domaća „buržoaska klasa“. Međutim, vladajuće klase u tim državama nisu dovoljno snažne da bi vodile samostalnu politiku, odnosno, zavisne su od stranih krupnih monopola – one su tu da bi služile velikim imperijalističkim silama.
- Zanemarujuće mali društveni sloj buržoazije raspolaže državnim aparatom – tim odlučujućim sredstvom vlasti, koje im je potrebno za održavanje svoje vladavine i za ugnjetavanje širokih narodnih masa.

Dve metode vladavine

Elementarne laži državno-monopolističkog kapitalizma o životu, čine jedan celi sistem prevare i organiziranog državnog licemerstva.

Za održavanje diktature kapitala, vladajuća klasa koristi dve metode vladanja, koje koristi istovremeno – jednu više, drugu manje:

• **PREVARA**

njena svrha je vezivanje masa uz sistem

- manipulacija pomoću buržoaskih masovnih medija...
- kamufliranje svoje diktature pomoću državnih ideoloških aparata

• **NASILJE**

njime vladajući sloj ugnjetava mase kada ih nije moguće prevariti:

- državni aparati sile (policija, vojska)
- fašiziranje državnog aparata i organizovanje, potpomaganje i instruisanje kriminalnih, fašističkih grupa
- vanredno stanje ...

Šta znači "buržoaska demokratija"?

- Buržoaska klasa vrši pokušaje trajnog vezivanja narodnih masa uz kapitalistički sistem, pomoću građanskih stranaka kao glavnih stubova svog uticaja u narodu i pomoću medijskog aparata, odnosno pomoću manipulacije i prevare. Narod ima iluziju da o nečemu zaista odlučuje glasajući za ovu ili onu stranku. Buržoaska demokratija znači za mase, pre svega prevaru – ali i teror, kako se pokazuje kada dođe do zaoštrenog fašiziranja državnog aparata. Buržoaska demokratija je demokratija za izrabljivače i kapitaliste – ali diktatura za radničke slojeve

Otvorena teroristička diktatura: Fašizam

- U situaciji kada zbog revolucionarne navale radničke klase kapitalistička klasa nije u stanju da održi svoju vlast metodom parlamentarizma, neće oklevati u uklanjanju ostataka građanske demokratije i uvođenju otvorene terorističke diktature kao oblika vladavine. Fašizam – to je koncentrisana buržoaska reakcija, to je otvorena teroristička diktatura najreakcionarnijih, najšovinističkih, najimperijalističkih elemenata finansijskog kapitala.

Građanski porodični poredak

- Pored države kapital kontroliše i institucije građanskog porodičnog poretka, zadatak – održavanja sistema eksploatacije i ugnjetavanja.
- Buržoaski porodični poredak obezbeđuje produkciju i reprodukciju ljudskog života u kapitalističkom društvu. On služi diktaturi kapitalu kao sredstvo discipline za životni tok širokih masa. Radnici su ucenjeni i stavljeni u položaj da ukoliko žele da obezbede minimalnu egzistenciju svojoj porodici, moraju da ćute i trpe sistematsku eksploataciju i ponižavanje. Samim tim, da produkuju i decu koja će biti u istom položaju kao i oni, da bi se i dalje taj sistem eksploatacije održavao.

Država i revolucija

- Buržoaska država čini vladajući instrument kapitala za ugnjetavanje eksploatisanih masa.
- Zato je radničkoj klasi neophodan jedan **revolucionaran stav** prema kapitalističkoj državi i njenim organima:
 - protiv svih zavaravanja i izmirenja između radničke i vladajućih klasa!
 - srušiti kapitalističku državu, njene institucije i strukturu, i izgraditi revolucionarnu diktaturu proletarijata, odnosno organizovati proletarijat kao vladajuću klasu!
- ☆ Pred nama stoji istorijski zadatak – kako da postojeću situaciju i nadolazeća dešavanja iskoristimo za stvaranje revolucionarne organizacije i time udarimo temelj revolucionarnom pokretu. Bez izgradnje revolucionarnog pokreta na Balkanu ne može se govoriti o oslobođenju od diktature kapitala. Izgradnju takvog revolucionarnog pokreta koji će sve žešću klasnu borbu podignuti i na nivo klasnog rata. (**Stavovi Partije rada**)

Današnji radnički pokret

Sadržaj dosadašnjih lekcija:

- **Eksploatacija je društveni odnos** – u kapitalizmu između kapitalista i radničke klase.
- Eksploatacija obuhvata kao sistem celokupno društvo.
- Radnička klasa se mora probiti sopstvenom političkom ekonomijom.
- Da bi održali i izgradili eksploataciju, kapitalisti su sebi u potpunosti potčinili i prisvojili državu sa svim njenim organima vlasti.
- U svojoj borbi radnička klasa se mora po svakom pitanju probiti svojim klasnim stavovima.

Ko „oblikuje“ istoriju?

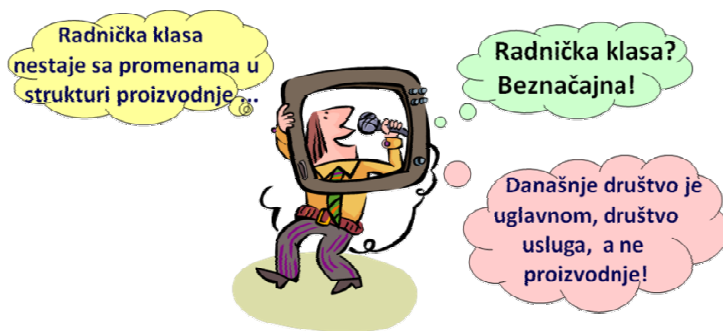
Buržoasko-idealistička ideologija izjavljuje:

- Mase su neobrazovane i nesposobne, da shvate i utiču na svetske tokove. To mogu samo “velike ideje” i njihovi nosioci, znači samo “pametne glave”...

Karl Marks je u protivnom pronašao osnovnu zakonitost istorijskog materijalizma:

- Vodeća, pokretačka snaga u istoriji je klasna borba. Nisu “heroji” ti koji oblikuju istoriju, već narodne mase!

Koji su vladajući stavovi o radničkoj klasi?

Kako izgleda klasna struktura u kapitalizmu?

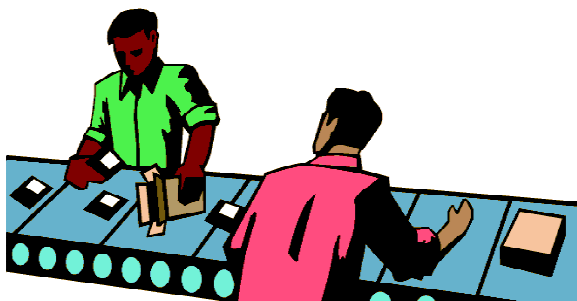
- **Vladajuća klasa: 1 - 2 %**
- **Srednji malograđanski slojevi: 1/3**
- **Radnička klasa u užem i u širem smislu: 2/3**

Zašto je radnička klasa jedina revolucionarna klasa?

- Radnička klasa je „nosilac najsavremenijeg načina proizvodnje“. Ona ostvaruje najveći deo društvene vrednosti.
- Ona „podnosi glavni teret eksploatacije i ugnjetavanja. Ona stoji u nepomirljivoj – antagonističkoj – suprotnosti sa diktaturom kapitala“.
- “Masovno koncentrisana u industrijskim preduzećima, ona je naučila disciplinu organizacije, koja joj omogućava da preuzme vođstvo u klasnoj borbi.”
- Kroz internacionalizaciju proizvodnje razvila se jedna internacionalna radnička klasa. Ona je u celom svetu glavna snaga u borbi za revolucionarno rušenje svetskog sistema imperijalizma.
- Sa probojem za svoje interese, radnička klasa je nosilac osnovnih interesa čovečanstva. “Ona reprezentira, kao jedina revolucionarna klasa, buduće socijalističko društvo.”

“Moderno društvo - društvo usluga”?

- Ovaj nenaučni pojam ostavlja utisak o „*nestanku klasnog društva i radničke klase*“ a svrha mu je:
 - Razaranje klasne svesti
 - Pravljanje zahteva malograđanske inteligencije za vođstvom.

Promenio se samo način rada radničke klase, ali nije nestala eksploatacija – a time ostaje njena egzistencija kao klasa.

Koji su malograđanski srednji slojevi?

- Društveni slojevi između proletarijata i kapitalista:
 - trgovci na malo
 - zanatlije, sitni obrtnici
 - srednje seljaštvo
 - lekari, arhitekta...
 - zavisni intelektualci (inženjeri, menadžeri)
 - državni službenici, pogotovo u sektoru usluga...

Kakav položaj zauzimaju malograđanski srednji slojevi?

- Sa jedne strane, oni zasnivaju svoju egzistenciju unutar kapitalističkog društvenog sistema, na njegovim osnovama
- Sa druge, gura ih kapital sve više u propast i time u suprotnost sa njim.
- To je razlog zbog kojeg oni imaju neodlučne, labave, lako promenljive političke stavove

Kako se razvijala klasna svest radničke klase?

- Klasna svest radničke klase nije se razvijala u istoj meri, taktu i u koraku sa razvojem kapitalizma.
- Svaki revizionistički zaokret koji se dešavao u nekadašnjim komunističkim partijama, oduzimao je radničkoj klasi revolucionarno vođstvo i bitno je narušavao klasnu svest u samoj radničkoj klasi.

Kakvu ulogu igra reformizam?

- Glavna opasnost po svom uticaju među masama je **reformizam**. Reformizam je struja u radničkom pokretu koja zagovara klasnu saradnju, odnosno pregovaranje sa kapitalistima radi dobijanje izvesnih ustupaka. Nosioci modernog reformizma su sve one partije i sindikalne organizacije koje mašu crvenim i sindikalnim zastavama, a u samoj praksi se pokazuju kao saveznici diktature kapitala.

Kako se razvija klasna svest?

- Temeljna kriza kapitalizma je proizvela u poslednjoj deceniji buđenje klasne svesti na mnogim frontovima širom sveta.
- Porast klasne samostalnosti, povezivanja i radikalne odlučnosti čine suštinu tog razvoja svesti u proletarijatu.
- Taj razvoj je nerazdvojivo vezan sa razvojem organizacije, i početnim začecima njenog masovnog uticaja.

Kakav je odnos revolucionarne partije i radničke klase?

Prelaz radničke klase u uspešni juriš protiv diktature kapitala, nije moguć bez vođstva njene sopstvene, revolucionarne partije. Revolucionarna partija se sama mora razviti na temelju proleterske ideologije u pravu partiju narodnih masa, koja razvija višestruke uzajamne odnose sa samostalnim organizacijama narodnih masa. Time se stvara revolucionarni pokret koji poseduje dovoljno snage da sruši stari kapitalistički poredak.

SOCIJALIZAM – Oslobođenje narodnih masa od eksploatacije i ugnjetavanja

Sadržaj dosadašnjih lekcija:

- Mi živimo u kapitalističkom društvu perifernog tipa – strane multinacionalne kompanije kontrolišu nacionalnu privredu.
- Kapitalisti raspolazu svojim **državnim aparatom – odlučujućom alatom** za održavanje njihove vladavine i ugnjetavanje narodnih masa.
- **Internacionalna radnička klasa** je jedina revolucionarna klasa, i u svetskoj razmeri – **vodeća snaga za revolucionarne promene.**

Da li je socijalizam uopšte ostvarljiv? Ili je socijalizam prosto sanjarenje o boljem svetu?

- Produktivne snage su danas na visokom nivou razvoja koji bi bez teškoća celom čovečanstvu mogao omogućiti, matrijalno obezbeđen, kulturno bogat i dostojanstven život.
- Državno-monopolistički kapitalizam je za to pripremio sve matrijalne uslove, tako da je vladavina monopola postala odlučujuća prepreka za progresivan razvoj čovečanstva.
- Imperijalističke države drže Balkan u stanju neo-kolonijalne zavisnosti: multinacionalne kompanije kontrolišu domaća preduzeća, energetska postrojenja, fabrike, itd. i na taj način imperijalisti crpe resurse i sirovine iz neo-kolonija, vrše izvoz sopstvenog kapitala, dok njihove kompanije koriste jeftinu radnu snagu. Bez borbe protiv imperijalističke dominacije, bez socijalističke revolucije, državnice bivše Jugoslavije i Balkana uopšte, neće moći da se razvijaju u progresivnom smeru – odnosno u pravcu obaranja sistema klasa, s ciljem izgradnje besklasnog društva.

Kakav je stav narodnih masa prema socijalizmu?

- Porazi koje su doživeli tzv. socijalistički sistemi s krajem XX veka, u prvom trenutku aktuelizovali su ideju da je “komunizam mrtav”, a što znači da nema besklasnog društva i da se mora znati “rad, red i poredak”. Takve reakcionarne ideje su posebno rasprostranjene na haotičnom Balkanu. Naravno, socijalističke revolucije nam tek predstoje, i davno izrečen slogan: “socijalizam ili varvarstvo” – nikad nije bio aktuelniji.

Koji su preduslovi za socijalizam?

- **1. Revolucionarno rušenje diktature kapitala**

Za istorijski zadatak rušenja diktature kapitala je potrebna revolucionarna partija koja je u stanju da povede radničku klasu i ostale eksploatisane neproleterske slojeve. Za takav odlučujući udar na kapital, radnička klasa mora da bude ujedinjena. Ko nju mora i može da ujedini?

- ☆ „Jedinstvo proletarijata, u epohi socijalne revolucije može ostvariti samo krajnje revolucionarna partija marksizma, samo nemilosrdnom borbom protiv svih ostalih partija. **(Lenjin)**

Za socijalističku revoluciju su potrebne i odgovarajuće objektivne okolnosti;

- ☆ „Za revoluciju nije dovoljno da eksploatisane i ugnjetene mase postanu svesne toga da ne mogu više živeti po starom i da traže promenu; za revoluciju je neophodno potrebno da eksploatatori ne mogu više živeti i upravljati po starom. Tek onda kad „donji slojevi“ neće staro i kad „gornji slojevi“ ne mogu po starom, tek onda revolucija može da pobedi. Drukčije se ta istina izražava rečima: revolucija nije moguća bez opštenacionalne krize (koja pogađa i eksploatisane i eksploatatore). Dakle, za revoluciju je potrebno, prvo, postići da većina radnika (ili bar većina svesnih radnika, radnika koji misle, politički aktivnih radnika) potpuno shvati neophodnost revolucije i da bude spremna da za nju ide u smrt; drugo, da vladajuće klase proživljavaju krizu vlade, koja uvlači u politiku čak i najzaostaliye mase..., slabi vladu i omogućava revolucionarima da je brzo obore“ **(Lenjin)**

- 2. Osnivanje diktature proletarijata – a to znači:
 - Slamanje otpora kapitalista i ukidanje njihove egzistencije kao klase
 - Razvoj i održavanje demokratije za široke narodne mase

Šta je diktatura proletarijata?

- ☆ Diktatura proletarijata jeste zakonom neograničena i na nasilje oslonjena vladavina proletarijata nad buržoazijom, vladavina koja uživa simpatije i podršku radnih i eksploatisanih masa. **(Lenjin)**
- ☆ „Diktatura proletarijata je oruđe proleterske revolucije, njen organ, njen najvažniji oslonac, stvoren radi toga da, prvo, uguši otpor svrgnutih eksploatatora i učvrsti svoje tekovine, drugo, da dovede proletersku revoluciju do kraja, da dovede revoluciju do potpune pobjede socijalizma.“ **(Pitanja lenjinizma)**
- ☆ „Diktatura proletarijata ne može biti „puna“ demokratija, demokratija za sve , i za bogate i za siromašne – diktatura proletarijata „mora biti država na nov način demokratska – za proletere i za neimućne uopšte, na nov način diktatorska – protiv buržoazije“ **(Pitanja lenjinizma)**
- ☆ „Demokratija pod kapitalizmom je demokratija kapitalistička, demokratija eksploatatorske manjine, koja se zasniva na ograničenju prava eksploatisane većine i koja je uperena protiv te većine.“ **(Pitanja lenjinizma)**
- ☆ Diktatura proletarijata ne može ponići kao rezultat mirnog razvitka buržoaskog društva i buržoaske demokratije – ona može ponići samo kao rezultat slamanja buržoaske državne mašine, buržoaske vojske, buržoaskog činovničkog aparata, buržoaske policije.“ **(Pitanja lenjinizma)**

- 3. Društveno vlasništvo nad sredstvima proizvodnje

Koje su osnovne promene za narodne mase u socijalizmu?

- Zadovoljenje materijalnih i kulturnih potreba narodnih masa, postaje svrha proizvodnje – umesto ostvarivanja maksimalnog profita.
- Nesebično zalaganje za taj cilj postaje glavna motivacija za razvoj ličnih sposobnosti pojedinaca – umesto pritiska eksploatacije i konkurencije. *„Služiti narodu!“*
- Svaki pojedinac učestvuje po svojim ličnim sposobnostima u društvenom radu i sudeluje po svojem učinku pri raspodeli društvenog proizvoda.
- Proizvodne snage se razvijaju na osnovu najmodernije tehnike.
- Ponovno uspostavljanje jedinstva između čoveka i prirode i dalji razvoj tog jedinstva.
- Obrazovanje, zdravstveno snabdevanje, javna prevozna sredstva, kulturni i sportski sadržaji koriste se besplatno.
- Vaspitavanje i nega dece, vođenje domaćinstva, zdravstvena zaštita, nega itd. organizovaće se društveno.
- Oslobođenje žena je potpuno.

Kapitalizam - Socijalizam – Komunizam; kakvi su to odnosi?

- Socijalizam je prelazni društveni poredak koji zamenjuje kapitalizam, a njegov razvoj vodi prema besklasnom društvenom sistemu – komunizmu. Socijalizam je period klasne borbe u kojoj radnička klasa uspostavlja svoju vlast i bori se protiv ostataka eksploatatorskih klasa.
- Radnička klasa mora učvrstiti svoju političku vlast prema ostacima buržoaskog društva.
- Zato je socijalizam nastavak klasne borbe na novoj osnovi.

Kako je došlo do restauracije kapitalizma tokom XX veka?

- Restauracija kapitalizma u socijalističkim zemljama se uglavnom odvijala kroz uzurpiranje vlasti od strane malograđanske birokratije koja se već, u jednom procesu, razvila u sredini socijalističkog vođstva privrede, države i partije.
- Oni (birokratska klasa) su likvidirali socijalizam i postepeno restaurirali kapitalizam.

Kako je moguće sprečiti restauraciju?

- Opasnost restauracije postoji toliko dugo, sve dok na svetu postoje kapitalistička društva, imperijalističke države, a u samoj socijalističkoj državi ostaci malograđanskog načina razmišljanja i ostaci poraženih društvenih slojeva.
- Socijalizam može pobediti samo, ako proleterski, socijalistički način razmišljanja bude dominantan, ako avangardna partija spreči pojavljivanje privilegovanog sloja birokratije u društvu, ako se konstantno razvija vlast saveta, ako se narodne mase obrazuju u komunističkom duhu, ako se prihvata inicijativa masa i ako se masovna socijalistička demokratija razvija, ako se osigura ravnopravnost žena i vlast radničke klase u društvu.

Koje se pouke mogu izvući iz tog iskustva?

- Novi razvoj borbe za socijalizam danas, nije moguć bez pravilnih pouka iz restauracije kapitalizma u nekadašnjim socijalističkim državama.
- Zato se moramo stalno učiti, da prevazilazimo i borimo se protiv malograđanskog načina razmišljanja, pre svega u partiji.

Borba između socijalizma i kapitalizma je trajala ceo dvadeseti vek u kojem su se međusobno smenjivale socijalističke revolucije i restauracije kapitalizma. Taj proces će se nastaviti i u XXI veku dokle god kapitalizam ne iscrpi svoje mogućnosti, a snage socijalizma u potpunosti ne prevladaju.

Kako izvesti socijalističku revoluciju?

Sadržaj dosadašnjih lekcija:

- Koja su najvažnija saznanja i oko čega se vodila najveća rasprava?
- Koje pouke izvlačiš iz toga za tvoju revolucionarnu praksu?
- Da bi se oslobodila eksploatacije i ugnjetavanja, radnička klasa mora
- Osvojiti državnu vlast
- Uspostaviti diktaturu proletarijata
- Sredstva za proizvodnju pretvoriti u društvenu svojinu celokupnog radnog naroda
- To je put **socijalističke revolucije, koji vodi pobedi** socijalizma, njegovoj odbrani i njegovom razvoju ka besklasnom komunističkom društvu.

Da li je moguće poraziti kapitalizam?

- Sa Prvim svetskim ratom i istorijskom pobedom radničke klase u Oktobarskoj revoluciji 1917. godine u Rusiji, pojavljuje se kao stalna pojava **opšta kriza kapitalizma**.
- ☆ „U krizama se burno ispoljava suprotnost između društvene proizvodnje i kapitalističkog prisvajanja“ (**Fridrih Engels**)
- Osnovna svetska protivrečnost naše epohe:
 - ☆ „Prva protivrečnost – to je protivrečnost između rada i kapitala. Imperijalizam je svemoć monopolističkih trustova i konzorcija, banaka i finansijske oligarhije u industrijskim zemljama. U borbi protiv te svemoći obični metodi radničke klase – sindikati i kooperativi, parlamentarne partije i parlamentarna borba – pokazali su se sasvim nedovoljni. Ili se predaj na milost i nemilost kapitalu, tavori po starom i padaj sve niže, ili se laćaj novog oružja – tako imperijalizam postavlja pitanje pred milionske mase proletarijata. Imperijalizam privodi radničku klasu revoluciji.“ (**Pitanja lenjinizma**)
- Socijalizam je sledeći stepen društvenog razvoja u istoriji čovečanstva.

- Proces raspadanja ekonomskih, političkih i ideoloških snaga kapitalističkog društvenog poretka, zaoštrava se svestrano. Dolazi do umnožavanja faktora za novu fazu istorijskih preokreta – odnosno, novu fazu proleterskih revolucija.

Oslobođenje kroz nas same?

*Od silnih nama nema dara
Krvnici su nam car i bog!
Tko trdom sve na svijetu stvara
Sam nek zgazi vraga svog.*

iz „Internacionale“

- Nikakvi zastupnici nisu sposobni da oslobode narodne mase od eksploatacije i ugnjetavanja.
- Radnička klasa se može samo sopstvenom snagom osloboditi – pod vođstvom njene revolucionarne masovne partije!

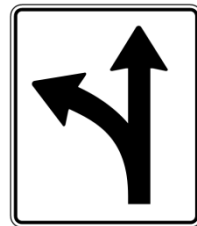
Strategija i taktika – šta je to?

- Strategija i taktika je nauka o svesnom vođenju borbe, o vođenju ratova.
- Ako želi odneti pobjedu, i radnička klasa mora voditi klasnu borbu pomoću svoje **proleterske strategije i taktike**.
- Zato mora prevazići spontanizam, avanturizam, sektaštvo i oportunističke.
- Strategija i taktika čine jedno nerazdvojivo jedinstvo.

Proleterska strategija

- **Strategija ima uvid u budućnost. Ona određuje veće ciljeve.**
 - ☆ „Strategija se bavi glavnim snagama revolucije i njihovim rezervama. Ona se menja u vezi s prelazom revolucije iz jedna etape u drugu, ostajući u osnovni nepromenjena kroz čitav period date etape.“ **(Pitanja lenjinizma)**
 - ☆ „Strategija je određivanje pravca glavnog udara proletarijata na osnovu date etape revolucije“ **(Pitanja lenjinizma)**
- **Proleterska strategija prolazi kroz sve istorijske etape i razvija za svaku od njih odgovarajući plan.**

- **Strategija određuje pojedinačno za svaku etapu:**
 - **CILJ**
 - **GLAVNE SNAGE**
 - **STRATEGIJSKE REZERVE**

Osnovni strategijski cilj...

Strategijski cilj klasne borbe proletarijata je osvajanje političke vlasti. Partija pri tome ima zadatak da pridobije odlučujuću većinu radničke klase za socijalizam, da njihove bitke spoji i podigne na nivo jedinstvene svestrane borbe, usmerene protiv kapitala i njegove države kao instrumenta političke vladavine.

Kapitalizam “potisnuti”?

Reformističke partije zastupaju strategiju:

- “Za nas je socijalistička politika, politika pravde. Njen cilj je promena strukturnih uslova nepravde, nejednakosti i eksploatacije.”
- “Odnose vlasništva i vlasti na kojima oni počivaju, treba potisnuti i prevazići... Mi ne želimo nikome propisivati jedan sistem koji obećava sreću.”
- “Mi ne nameravamo da uvedemo diktaturu, nema gotovih rešenja...”

Iluzija o mogućnosti “mirnog prevazilaženja” ili “menjanja” kapitalizma znači:

- Odustajanje od rušenja diktature kapitala i borbe za socijalizam.
 - Zadovoljavanje sa pojedinim socijalnim reformama u kapitalizmu.
 - Pripravnost na učešće u vladi i podržavanje državne vlasti – iako ona sprovodi anti-narodnu politiku.
 - A to znači – **učesće u diktaturi kapitala.**
- ☆ “Dakle, prelaz od kapitalizma ka socijalizmu, i oslobođenje radničke klase od kapitalističkog jarma može se ostvariti ne putem polaganih promena, putem reformi, nego samo putem kvalitativne promene kapitalističkog uređenja, putem revolucije.” **(Istorija SKP/b)**

Šta je proletrska taktika?

- Taktika je deo strategije i njoj podređena. Ona odlučuje na koji se način rešava jedna bitka, jedan sektor ili period borbe, da bi se išlo prema strategijskom cilju.

- ☆ „Taktika je određivanje linije držanja proletarijata u relativno kratkom periodu plime ili oseke pokreta, uspona ili opadanja revolucije, borba za sprovođenje te linije putem zamene starih oblika borbe i organizacije – novim, starih parola – novim, kombinacijom tih oblika itd.“ **(Pitanja lenjinizma)**
- ☆ „Taktika se bavi oblicima borbe i oblicima organizacije proletarijata, njihovom smenom, njihovom kombinacijom. Na osnovu date etape revolucije taktika se može menjati nekoliko puta, u zavisnosti od plime ili oseke, uspona ili opadanja revolucije.“ **(Pitanja lenjinizma)**
- Neprestana analiza konkretne situacije je neophodna za određivanje taktike
- Time se ona odnosi na današnjicu i mora biti fleksibilna.
- Taktika određuje:
 - borbene forme
 - oblike i forme organizacije
 - parole i zahteve.

3 etape klasne borbe

- Da bi postigla svoj cilj, socijalističku revoluciju, marksističko-lenjinistička strategija i taktika razlikuje tri etape:
 - 1. etapa:
 - Bez revolucionarne situacije
 - 2. etapa:
 - Akutna revolucionarna situacija
 - 3. etapa:
 - Oružana borba i ustanak
- U svakoj etapi prioritet je sledeća. Prva i druga etapa moraju voditi prema trećoj etapi.

1. etapa: bez revolucionarne situacije

- U klasnoj borbi prevladava relativan mir, koji se u međuvremenu sve više narušava.
- Vladajuća klasa je još u strateškoj ofanzivi, taktički je primorana na defanzivu. Ona se nalazi u stalnoj latentnoj političkoj krizi. Glavni razlog za to je nezadovoljstvo širokih narodnih masa.
- Radnička klasa je strategijski još relativno slaba. U tom periodu razvija se klasna samostalnost. Klasna borba se nalazi u prelazu prema radničkoj ofanzivi. Partija počinje dobijati masovni uticaj.

Koji su zadaci u prvoj etapi?

- **Glavni strategijski zadatak:** Pridobijanje odlučujuće većine radničke klase za socijalističku revoluciju i uključivanje širokih narodnih masa u borbu protiv državne vlasti.
- ☆ „Sa samom avangardom, ne može se pobediti. Baciti samu avangardu u odlučni boj, dok cela klasa, dok široke mase nisu zauzele poziciju ili direktne podrške avangarde, ili, u najmanju ruku, dobronamerne neutralnosti prema njoj... bilo bi ne samo glupost, nego i zločin. Ali da bi zaista čitava klasa, da bi zaista široke radne i od kapitala ugnjetene mase došle do te pozicije, nije dovoljna samo propaganda, samo agitacija. Za to je potrebno vlastito političko iskustvo tih masa.“ **(Lenjin)**

- Sistematski **SITAN – RAD** partije, služi okupljanju radničke klase, od jedinstva u akciji po pojedinim pitanjima, do jedinstvenog fronta i saglasnosti u svim bitnim pitanjima.
- U tom vremenu **PARTIJA** se uči pokretanju i vođenju narodnih masa. Partija širi revolucionarnu teoriju među potlačenim slojevima:
- ☆ „Teorija postaje materijalna sila, kada ovlada masama“ (**K. Marks i F. Engels**)

2. etapa: akutna revolucionarna situacija

- Malograđanski način razmišljanja gubi naglo na uticaju.
- Radnička klasa polazi na širokom frontu u ofanzivu.
- Vladajući slojevi i njihova država nalaze se u dubokoj ekonomskoj i političkoj krizi. Oni postaju nesposobni da produže svoju vladavinu na dosadašnji način.
- Narodne mase odbijaju da nastave svoj život na taj način i pod tim uslovima.
- Masovni ekonomski i politički štrajkovi.
- Revolucionarna partija mora se razviti u masovnu partiju.
- Strategijski cilj: Sprovođenje revolucije!

3. etapa: oružana borba i ustanak

- Radnička klasa ima želju, da dospe do revolucionarnih promena bez primene sile. Međutim, pitanje nasilja se postavlja nezavisno od volje proletarijata.

- Kad klasna borba pređe u revolucionarni polet, vladajuća klasa neće oklevati da najsurovijim nasiljem pokuša da održi svoju vlast. Zbog toga je radnička klasa primorana na oružani ustanak pod vođstvom svoje partije. To dokazuju istorijska iskustva u svim zemljima sveta.

Pacifizam i pitanje primene sile

- Malograđanski **pacifizam** obija svaku – pa i revolucionarnu – primenu sile.
- To pomaže samo vladajućoj klasi, jer ne ugrožava njenu surovu diktaturu koja se temelji na „**državnom monopolu sile**“ .
- Pacifizam je slepa ulica koja zaustavlja narodne mase.

Koga imaju radnici kao saveznike?

- Da bi odnela pobjedu, radničkoj klasi su potrebni saveznici.
- Saveznik proletarijata je sve veća masa nezaposlenih, seljaci, kao i niži srednji slojevi.

- Primarni protivnici revolucije su slojevi domaće buržoazije i pripadnici kompradorske klase koji po diktatu stranog krupnog kapitala „vode državu“. Tako važi ne samo za Srbiju, već i za sve balkanske neo-kolonije.
- Opšti prodor uticaja proleterskog rezonovanja u među-slojeve društva, obavezan je zadatak za radničku klasu.
- Oni se samo tako mogu osloboditi uticaja diktature kapitala u akutnoj revolucionarnoj situaciji i postati saveznici proleterskoj revoluciji.

Internacionalni karakter revolucije

- Pod uslovom potpuno razvijene internacionalne proizvodnje, proleterska revolucija dobija internacionalan karakter. Zbog toga postaje proleterska strategija, da revolucije u pojedinim državama u suštini budu sastavni deo pripreme za svetsku revoluciju. Izgradnja socijalizma u jednoj državi jača pozicije svetske revolucije. Revolucija u jednoj državi Balkana je nezamisliva bez revolucionarnog pokreta i borbe u drugim balkanskim državama, zbog neposredne povezanosti i sličnih okolnosti u kojima se te države nalaze.

Organizovanje i prelaz na stranu socijalizma

Sadržaj dosadašnjih lekcija:

- Koja su najvažnija saznanja i oko čega se vodila najveća rasprava?
- Koje pouke izvlačiš iz toga za tvoju revolucionarnu praksu?
- **Kapitalizam** predstavlja neposredan stepen razvoja pre socijalističkog društva. Dve glavne klase kapitalistička i radnička klasa, nalaze se na suprotnim – **nepomirljivim**- stranama. Ta suprotnost se može rešiti samo revolucionarnim putem.
- Kapital je sebi **u potpunosti potčinio celi državni aparat** i njegovi organi su se stopili sa organima države.
- Internacionalna radnička klasa je u celom svetu vodeća snaga u borbi za revolucionarne promene.
- Radnička klasa u svim zemljama sveta može ostvariti svoju istorijsku misiju, samo pod vođstvom marksističko-lenjinističkih partija novog tipa.
- Strategijski cilj radničkog pokreta je: oslobođenje čovečanstva od eksploatacije i ugnjetavanja - socijalizam kao prelazno društvo prema besklasnom, komunističkom društvu.
- Zemlje Balkana se nalazi u odnosu neokolonijalne zavisnosti prema imperijalističkim državama – antiimperijalističkom revolucijom treba osloboditi narod od lanaca stranog krupnog kapitala.

Koje je glavno oružje radničke klase u borbi za vlast?

- Za održavanje svoje vlasti buržoaska klasa je izgradila visoko organizovani državni aparat prevare i nasilja.
- To im je i preko potrebno, jer brojčano čine, zajedno sa kompradorima i vazalima u vrhu državnog aparata, apsolutnu manjinu u društvu.
- Radnička klasa, nezaposleni i niži srednji slojevi sa njihovim porodicima i masa penzionera, sačinjavaju ogromnu društvenu većinu.
- Međutim ova brojčana nadmoćnost proletarijata može koristiti u borbi samo kroz - **oružje organizacije!**

Zašto organizovanost?

- ☆ *“Snaga radničke klase je organizacija. Bez organizacije narodnih masa proletarijat ne znači ništa. Organizovanost je sve. Organizovanost je jedinstvo akcije, jedinstvo praktičnog delovanja.” (Lenjin)*

Šta jača organizovanost radničke klase?

- Revolucionarna partija
- Sekundarne organizacije narodnih masa
- Proleterski pogled na svet
- Program na marksističko-lenjinističkoj osnovi
- Organizacioni aparat
- Organizacioni princip: demokratski centralizam
- Uputstva za rad
- Zahtevi i parole
- Sistem samokontrole
- Kultura i proleterske rasprave
- Kritika i samokritika
- Finansijska nezavisnost revolucionarnog pokreta

Šta je revolucionarna partija?

„Partija treba da bude vodeći odred radničke klase, ona treba da bude vodeća sila radničkog pokreta, koja ujedinjuje i određuje pravac klasne borbe proleterijata. „
(Istorija SKP/b)

Partija je vodeći odred radničke klase

- ☆ „Partija mora biti, pre svega, vodeći odred radničke klase. Partija mora apsorbovati sve najbolje elemente radničke klase, njihovo iskustvo, njihovu revolucionarnost, njihovu bezgraničnu odanost stvari proleterijata. Ali da bi partija bila stvarno vodeći odred, ona mora biti naoružana revolucionarnom teorijom, poznavanjem zakona kretanja, poznavanjem zakona revolucije. Bez toga ona ne može rukovoditi borbom proleterijata, voditi za sobom proleterijat.“ **(Pitanja lenjinizma)**

Šta to znači?

To u prvom redu znači da je partija deo radničke klase, usko vezan uz radničku klasu, vezan sa masom vanpartijskih simpatizera, a preko njih sa celom klasom. Radnička klasa ima mnogo odreda (sindikati, kulturna društva, omladinske organizacije itd) ali jedini vodeći odred je partija. Ona je svesni, marksistički odred.

- ☆ „Radnička klasa bez revolucionarne partije – to je vojska bez štaba.“ **(Pitanja lenjinizma)**

Partija je organizovani odred radničke klase.

- ☆ „Partija nije samo vodeći, svesni odred radničke klase, nego je u isto vreme organizovani odred radničke klase, koji ima svoju disciplinu obaveznu za svoje članove. „ **(Istorija SKP/b)**

Čemu služi organizovanost?

- Organizovanost nema svrhu samu za sebe. Ona odlučuje o:
 - revolucionarnom rušenju diktature kapitala
 - samostalnoj orijentaciji u klasnoj borbi
 - planiranim i usmerenim delovanjem
 - zajedničkim disciplinovanim nastupom
 - solidarnosti i čvrstoj međusobnoj vezi

Metode malograđanskog razaranja organizovanosti:

• pragmatizam• spontanizam• individualizam		• antiautoritarizam• nejedinstvo - svako radi šta mu je volja• u kritici oštar prema drugima, a liberalan prema sebi...

Kome služi slabljenje organizacije?

- Raspad organizovanosti, pogotovo u formi **antiautoritarizma** dovodi do:
 - nedostatka orijentacije i time do zavisnosti
 - neplanskog, besciljnog rada i haosa
 - narušavanja partijske discipline
 - prilagođavanja i podređivanja prema datim uslovima.
- Dezorganizacija i antiautoritarizam su oružja vladajuće klase:
 - za zbunjivanje i svezivanje radničke klase i širokih narodnih masa
 - za održavanje diktature kapitala
 - za sprečavanje revolucije i socijalizma.

Šta je sadržaj, i čemu služi buržoaski pogled na svet?

- Zadatak buržoaske ideologije je **da pravda i brani postojeće društvene odnose**, a da napada sve i svakoga, ko te odnose dovodi u pitanje.
- Zbog toga je antikomunizam jezgro buržoaske ideologije.
- Uticaj te buržoaske ideologije u razmišljanju i delovanju narodnih masa pojavljuje se u formi **malograđanskog načina razmišljanja**.

Koju ulogu igra ideološka borba?

- Širenje marksističko-lenjinističke ideje u narodnim masama važno je pitanje klasne borbe.
 - Glavno ideološko oružje radničke klase i komunističke partije je marksističko-lenjinistička teorija.
 - Partija pomaže narodnim masama organizovanjem i usmeravanjem, partija je „vojni štab“ radničke klase.
 - Bez poznavanja marksističko-lenjinističke teorije partija ne može da bude organizator proleterske revolucije.
- ☆ „Sila marksističko-lenjinističke teorije jeste u tome, što ona daje partiji mogućnost da se snalazi u situaciji, da shvata unutrašnju vezu okolnih događaja, da predvidi tok događaja i da razabere ne samo kako i kuda se razvijaju događaji danas, nego i to, kako i kuda oni treba da se razvijaju u budućnosti.“ **(Istorija SKP/b)**

Politika zajedničke borbe

- Da bi se koračalo od jedinstva akcije po pojedinim pitanjima do opšteg jedinstvenog fronta u svim značajnim pitanjima, mora se razviti politika zajedničke borbe:
 - prelaz u radničku ofanzivu
 - razvoj aktivnog narodnog otpora
 - pobuna velike mase omladine
- Za takvu politiku potrebne su raznolike forme organizovanosti.

Uzajamni odnosi između partije i sekundarnih organizacija masa?

- Da bi se socijalizam izborio, nužno je jedinstvo partije sa narodnim masama.
 - Zbog toga postoji potreba za bliskim, uzajamnim odnosima između partije i sekundarnih organizacija narodnih masa.
 - Partija treba da usmerava rad svih sekundarnih organizacija
 - Ono što je presudno za povoljan razvoj tih uzajamnih odnosa je opšte, svestrano jačanje revolucionarne partije.
- ☆ Partija se ni jednog trenutka ne sme odvojiti od masa. “Partija se u masama oseća kao riba u vodi” **(Mao)**

Forme organizovanosti

- **Dugotrajne organizacije** narodnih masa za zajedničku borbu : sindikati, omladinske grupe, organizacije žena itd...
- Zajedničke forme organizacije za ostvarivanje konkretnih, vremenski ograničenih borbenih zadataka
- Forumi za sastanke i razmene stavova, koordinaciju i napredak zajedničke borbe
- Za svakog saborca borbene Partije mora biti mesta u redovima tih organizacija.

Članstvo u Partiji

- **Najviša forma organizovanosti** je članstvo u marksističko-lenjinističkoj partiji.
 - U partiji postoji mogućnost sakupljanja **svih društvenih iskustava**, analiza tih iskustava i donošenje pravilnih zaključaka...
 - U partiji svaki pojedinac razvija svestran pogled na svet i društvene procese i razvija sposobnost za kritiku i samokritiku
 - Članstvo u proleterskoj partiji, je onaj **najveći doprinos**, koji se može dati za oslobođenje od eksploatacije i ugnjetavanja.
- ☆ "Cilj i sadržaj našeg života mora biti borba za proletersku revoluciju." (**Georgi Dimitrov**)
- ☆ "Revolucionar je onaj čovjek koji dođe do određenog stepana idejno-političkog saznanja i ne može više biti čovjek, a da ne bude revolucionar." (**Vlado Dapčević**)

